

**EHLİ KİTABIN KESTİĞİNİN YENİLMESİ VE
KADINLARI İLE EVLENİLMESİ MESELESİ
(Mâide Suresi 5. Ayeti Bağlamında Bir Tahlil)**

Hüseyin ÇELİK*

Özet

Bu makalenin konusu, Maide suresi 5. Ayeti ışığında, ehli kitap olan Yahudi ve Hıristiyanların kestikleri hayvanların etlerinin yenilip yenilemeyeceği ve kadınları ile evlenilip evlenilemeyeceği meselesidir. Ayetin ifade ettiğine göre Kur'ân, ehli kitabın, dini kurallarına göre kestiklerinin, zor durumda kalan Müslümanlar tarafından yenilmesine ruhsat vermiştir. Ama Allah'ın ismini anmadan veya Allah'tan başkasının ismini anarak kestikleri hayvanların eti helal değildir ve yenilmez. Evlilik konusunda ise verilen ruhsat şarta bağlanmıştır. Evlilikten sonra kadının İslam dinine meyli olup, doğacak çocuklarının Müslüman bir toplumda, İslam kültürü ile yetişmeleri imkan dâhilinde olacaksa ve bu evlilikten dolayı da Müslüman bekâr bayanların evlilikleri sıkıntıya düşmez ise ehli kitap kadınları ile evlenilmesine müsaade edilmiştir. Aksi takdirde bu evlilik caiz değildir.

Anahtar Kelimeler: Ehli Kitap, kesmek, evlilik, helal, ruhsat

**THE ISSUES OF EATING THE ANIMALS
SLAUGHTERED BY THE PEOPLE OF BOOK
AND MARRYING WITH THEIR WOMEN
(An Analysis in the light of the 5th verse of Maide Surah)**

Abstract

This article is on matters whether the animals slaughtered by the people of book ,the Jews and the Christians, are eatable, and whether their women can be got married with the Muslims, in the light of the 5th verse of Maide Surah. According to this verse; Quran gives the

* Yrd. Doç. Dr. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi

permission to eat the animals slaughtered by the people of book to the Muslims in harsh conditions. However, if they do not mention the name of Allah or remember any of their gods when they slaughter, it is not eatable, it is not lawful. Moreover, conditional permission is given on marriage issue. Marrying the people of book's women is only allowed under such conditions as, if after marriage women have tendency on converting into Islam and their children will be born into a Muslim environment and grow up in Islamic Culture, and if the Muslim virgins will not have difficulties in marriage: Otherwise this marriage is not allowed.

Key words: The People of Book, slaughtering, marriage, lawful, approwement

Giriş

Kur'ân, ilk nazil olmaya başladığı andan itibaren sağlam inanç ve ahlaki değerler üzerine bina edilmiş örnek bir birey ve toplum oluşturmayı esas almıştır. Bir taraftan bu toplumun temelini oluştururken diğer taraftan da devamını sağlayacak ilkeler ve prensipler getirmeyi sürdürmüştür.

Kur'ân, insanı sadece bir fert olarak görmemiş, onu aynı zamanda sosyal bir varlık olarak kabul ederek ona göre düzenlemeler de getirmiştir. Toplumu, tek din ve tek düşünceden meydana gelen fertler topluluğu olarak algılamamış, toplumda değişik din ve inançlara mensup kişilerin de bulunabileceğini kabul etmiştir.

Kur'ân, insanları inanç noktasındaki tutum ve davranışlarına göre onları nitelendirdiği gibi, onları kendilerine gelen din ve kitaplarına göre de isimlendirmiştir. Bu nitelemelerden biri de Yahudi ve Hıristiyanlar için ortak ad olarak kullanılan *ehli kitap* kavramıdır. Mekke döneminde, Kur'ân'ın ve Müslümanların muhatabı müşrik Araplar iken, Medine döneminde Yahudi ve Hıristiyanlar da muhatap olmuşlardır. Müslümanların Medine'de ehli kitapla beraber yaşamaları, birtakım

sorunları da beraberinde getirmiştir. Kur'ân, Müslümanların karşı karşıya geldikleri bu sorunlara karşı kayıtsız kalmamış, hayatın akışına müdahil olmuştur.

Ehli kitapla ilgili olarak Kur'ân'da pek çok ayet yer almaktadır. Ehli kitabın dost/sırdaş edinilmemesi¹, onların tevhid inancına davet edilmesi², inançlarındaki çelişkiler³, kestiklerinin yenilmesi ve kadınları ile nikâhlanması⁴ gibi konular bunlardan bazılarıdır. Biz bu çalışmamızda şu iki konuyu Kur'ân açısından değerlendirmeye çalışacağız:

- 1.Ehli kitab'ın kestiklerinin helal olup olmadığı
- 2.Ehli kitab kadınları ile nikâhlanılıp nikâhlanılamayacağı

1. Ehli Kitab'ın Kestiklerinin Yenilmesi Meselesi

Ehli kitapla ilgili önemli konulardan biri, onların yiyeceklerinin Müslümanlara helal olup olmaması meselesidir. Bu konu ile ilgili ayet şöyledir:

النَّيْمَ أَجَلٌ لَّكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلَّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حَلٌّ لَهُمْ
وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ
أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ
وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

"Bugün size iyi ve temiz olanlar helal kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin (İslâm'a uygun) yiyeceği (avladığı ve kestiği) size helal ve sizin (kestiğiniz) yiyeceğiniz de onlara helaldir. Mü'minlerden namuslu/iffetli kadınlarla sizden önce kendilerine kitap verilenlerden namuslu hür kadınlar, (siz) namuslu/iffetli, zinaya sapmamış ve (onları) gizli dost da edinmemiş olarak kendilerine mehirlerini verip (nikâh edince) (size) helaldirler. Kim (ilâbî hükümlere) inanmayı kabul et-

¹ Mâide, 5/5; Âl-i İmrân, 3/118.

² Âl-i İmrân, 3/64.

³ Bakara, 285.

⁴ Mâide, 5/5.

mez/inkâr ederse, onun (bütün) ameli boşa gitmiştir. O âbirette de zarar ve ziyana uğrayanlardandır”⁵.

Mâide suresinin 3. Ayetinde kendilerine haram kılınan şeyler zikredilince Hz. Peygamber’e yiyeceklerden nelerin helal olduğunun sorulması üzerine bu ayetin nazil olduğu rivayet edilmiştir⁶.

Ayette kastedilen mananın daha iyi anlaşılması için ayet içerisinde zikredilen bazı kavramları açıklayalım:

اليوم “bugün”: el-yevm kelimesi, zaman⁷ ve içinde bulunulan an⁸ anlamına gelmektedir. Bu zaman ayetin inmiş olduğu gün⁹ olan Arafat’taki Cuma günü olduğu kuvvetli bir görüş olarak söylenmiştir. Bu görüşü destekleyen hususlardan biri de bir Yahudinin Hz. Ömer’e gelerek: “Sizce inen bir ayet var ki, eğer o ayet bize inseydi o günü bayram edirdik” demesi ve ardından Mâide suresinin 5. Ayetini okumasıdır. Hz. Ömer de bu ayetin Arafat’ta Cuma günü indiğini söyler¹⁰.

طيبات kelimesinden türemiştir. Tayyib kelimesinin çoğuludur. Kendisinde zahiren ve batinen bir pislik ve kirlilik bulunmayan ve nefsin hoş gördüğü helal olan şeyler olarak tarif edilmiştir¹¹. Kendisin-

⁵ Mâide, 5/5.

⁶ İbn Atiyye, Ebu Muhammed Abdu’l-Hak, *el-Muharreru’l-Vecîz fi Tefsîri’l-Kitâbi’l-Azîz*, Beyrut: Dâr İbn Hazm, 2002, s. 514; İbn Kesîr, Ebu’l-Fidâ İsmâil, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, Kahire, Mektebetu Daru’t-Turâs, Tarihsiz, II, 15.

⁷ es-Sâvî, Şeyh Ahmed, *Haşiyetü’s-Sâvî alâ Tefsîri’l-Celâleyn*, Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1998, II, 155.

⁸ Ebubekir İbnu’l Arabî, Muhammed b. Abdullah, *Ahkamu’l-Kurân*, Beyrut: Dâru’l-Meârif, 1987, II, 551; es-Savî, age., II, 155.

⁹ İbn Abbas, *Sahîfetu Ali b. Ebî Talha an İbni Abbas fi Tefsîri’l-Kur’âni’l-Kerîm*, İstanbul: Eda Neşriyat, 1994, s. 116; el- El-Kiyâ el-harrâsî, İmadüddin b. Muhammed, *Ahkamu’l-Kurân*, Beyrut: Dâru’l-Kutubi’--İlmiyye, 1985, III,27; es-Savî, age., II, 155.

¹⁰ Ebubekir İbnu’l Arabî, age., II, 551; es-Savî, age., II, 155.

¹¹ el-İsfahânî, Hüseyin b. Muhammed er-Rağîp, *el-Mufredât, fi Garibi’l-Kur’ân*, Kahire, 1961, s. 308; İbnu’l-Manzûr, age., I, 563; es-Sem’ânî, Mansur b. Muhammed, *Tefsîru’s-Sem’ânî*, Dâru’l-Kutubi’--İlmiyye, Beyrut, 2010, I, 412; Ebubekir İbnu’l Arabî, age., II, 546; İbn Atiyye, age., s. 514; en-Nesefî, age., I, 271 ; Ebu Hayyan, Muhammed b. Yusuf, *el-Bahru’l-Muhîr*, Beyrut: Dâru’l-

de zahiren ve batinen bir kirlilik ve pisliliği olduğu ve nefsin kerih gördüğü şey olarak tarif edilen خبيثات “habisât” kelimesinin zıttıdır¹². Ayrıca haramlığı konusunda kitap, sünnet, icma ve kıyasta herhangi bir şey varit olmayan¹³, selim fitrat sahiplerinin güzel gördüğü her türlü yiyecekler için de kullanılmıştır¹⁴.

Tayyib kelimesi sıfatı olarak kullanılmış olduğu isme göre değişik anlamlar da almıştır. Mesela طيبا صعيدا قتيّموا “Tayyib bir yerle/toprakla teyemmüm edin”¹⁵ ayetinde “pisliklerden arındırılmış, temiz”¹⁶ anlamına gelirken, كلوا من طيبات ما رزقناكم “size rızık olarak verdiğimiz tayyib şeylerden yiyiniz”¹⁷ ayetinde ise “helaller”¹⁸ anlamında kullanılmıştır. Yine ekin ekmek için uygun olan arazi için ارض طيبة, şiddetli olarak değil de yumuşak olarak esen rüzgâr için ريح طيبة, iffetli ve namuslu kadın için امرأة طيبة, içerisinde çirkinlik ve hoş olmayan şeylerin olmadığı sözler için كلمة طيبة ve güvenilir belde için بلدة طيبة ifadeleri kullanılmıştır¹⁹.

Tayyib kelimesi rızık için kullanıldığında helal anlamına gelmekle birlikte burada helal anlamında değil de o kelimeyi tekit etmek için

Kutubi’--İlmiyye, 1993, III, 444; Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur’ân Dili*, Eser Kitabevi, Tarihsiz, III, 1573

¹² İbnu’l-Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu’l-Arab*, İran, 1405 h., I, 563; Ebubekir İbnu’l Arabî, age., II, 546; en-Neseffî, Abdullah b. Ahmed, *Medâriku’t-Tenzil*, İstanbul: Pamuk Yayınları, Tarihsiz, I, 271.

¹³ en-Neseffî, age., I, 271; Beydâvî, Abdullah b. Ömer, *Envâru’t-Tenzil ve Esrâru’t-Te’vîl*, Beyrut: Dâr-ü Sâder, 2001, I, 258; Bursevî, İsmail Hakka b. Mustafa, *Rûhu’l-Beyân fî Tefsîri’l-Kurân*, Beyrut: Dâru’l-Kutubi’--İlmiyye, 2009, II, 354; el-Merâğî, Ahmed Mustafa, *Tefsîru’l-Merâğî*, Daru İhyâu’t-Turâs, Beyrut, Tarihsiz, IV, 57.

¹⁴ el-Kıya el-Harrâsî, age., III,23; Beydavî, age., I, 258; Ebu Hayyan, age., III, 444; Bursevî, age., II, 354; Yazır, age., III, 1573; Merağî, age., IV, 57; Muhammed Ali es-Sâiyis; Abdullatif es-Subkî; Muhammed İbrahim Kârsûn, *Âyâtu’l-Ahkâm*, Beyrut: Dâr İbn Kesîr, 1999, II, 565.

¹⁵ Mâide, 5/6.

¹⁶ İbnu’l-Manzûr, age., I, 563.

¹⁷ Bakara, 2/57.

¹⁸ İbn Abbas, age., s.29; İsfahânî, age., s. 309; İbnu’l-Manzûr, age., I, 563.

¹⁹ İbnu’l-Manzûr, age., I, 563.

gelmiştir. Eğer helal anlamında olsa idi o zaman ayetin anlamı şöyle olurdu: “*Sana kendileri için neyin helal olduğunu soruyorlar. De ki helal olanlar size helaldir*”. Böyle bir ifade de anlamlı bir cümle olmayacaktı²⁰.

Bu ayette geçen “*tayyibât*” kelimesinden maksadın; önceki ayetlerde habîs olarak zikredilen leş, domuz eti, kan, boğularak veya vahşi bir hayvan tarafından parçalanarak öldürülmüş hayvanların dışında kalan ve yenilmeleri helal olan canlılar olduğunu söylemek mümkündür.

Tayyibât kelimesini açıkladıktan sonra, ehli kitap olarak zikredilen Yahudi ve Hıristiyanların yiyeceklerinden maksadın ne olduğu ve bunların yenilip yenilmeyeceği meselesine geçebiliriz.

طعام kelimesi sözlükte, kişinin, yediği içtiği ve kendisi ile beslendiği şeyler²¹ anlamına gelir. Ayrıca ekme ve unda olduğu gibi hazırlanması güç ve kuvvet gerektiren şeyler için de kullanılmıştır²².

طعام kelimesi sadece buğday²³ anlamına geldiği gibi, tadılabilen her şey için de kullanılır.²⁴ *“Kim ondan içerse benden değildir”*²⁵ ayetinde de içmek anlamında kullanılmıştır.

Bir şeyden zevk alarak ve iştahla yiyip içmek anlamında olduğu da söylenmiştir²⁶. Bu yönüyle yeme, içme ve tatmadan ayrılır. Yeme; zevk alıp almama cihetine bakılmaksızın bir şeyi çiğneyip yutmak²⁷ için kullanılırken, içmek ise her türlü sıvı şeyler için kullanılır²⁸. Tatma ise;

²⁰ el-Kıya el-Harrâsî, age., III, 22.

²¹ İbnu'l-Manzûr, age., XII, 363; İsfahânî, age., s. 304; Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Yakup, *Mu'cemu'l-Kâmûsu'l-Muhît*, Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2005, s. 803; et-Tabâtabâî, Muhammed Hüseyin, *el-Mizân fi Tefsîri'-Kur'ân*, Beyrut: Dâr-ü İhyâi't-Türâsî'l-Arabîyyi, 2006, V, 175; İbn Aşûr, Muhammed Tahir, Tunus, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Daru't-Tûnusîyye, 1984, V, 43.

²² İbn Aşûr, age., V, 43.

²³ İsfahânî, age., s. 304; İbnu'l-Manzûr, age., XII, 364.

²⁴ İsfahânî, age., s. 304; İbnu'l-Manzûr, age., XII, 366; Fîrûzâbâdî, age., s. 803.

²⁵ Bakara, 2/249.

²⁶ Fîrûzâbâdî, age., s. 803; İbnu'l-Manzûr, age., XII, 365.

²⁷ İsfahânî, age., s.20.

²⁸ İsfahânî, age., s. 257.

bir şeyden az tadarak onun özelliklerini ağızla hissetme ile ilgili bir durumdur²⁹.

طعام kelimesinin anlamlarını bu şekilde zikrettikten sonra bu ayette geçen “*taam*” kelimesinden maksadın ne olduğu ile ilgili görüşleri zikrederim:

1. Buradaki “*taam*”dan maksat; buğday, sebze, meyve, ekmek ve zeytinyağı gibi içerisine necaset katılması imkân dâhilinde olmayan şeylerdir³⁰.

Cumhur ise onların diğer yiyeceklerinin de bunun içerisine gireceğini söyleyerek yenilmesinde bir beis görmemişlerdir. Onlara göre domuz eti ve içki gibi şeyler “*taam*” kavramının içerisine girmez³¹.

2. Aralarında İbni Abbas, Ebu'd-Derdâ, Hasan, Mücahid, İbrahim, Katâde ve Süddî'nin de bulunduğu çoğunluğa göre buradaki “*taam*”dan maksat; onların kestikleridir³² ve kestiklerinin dışındaki diğer

²⁹ Isfahânî, age., s. 182.

³⁰ İbn Atiyye, age., s. 517; er-Râzî, Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-Gayb*, Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 2005, XI, 122; Kurtûbî, Muhammed b. Ahmed, el-Camî' li-Ahkâmî'l-Kur'ân, Dâru'l-Fıkr, Beyrut, 1987, VI, 77; Bursevî, age., II, 354; el-Mehdî, Ahmed b. Muhammed, *el-Bahru'l-Medîd fi Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Mecîd*, Beyrut: Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, 2010, II, 146.

³¹ el-Mehdî, age., II, 146; Et-Tabâtabâî, age., V, 175.

³² İbn Abbas, age., s. 116; Mücahid bin Cebr, *Tefsîru-Mucahid*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005, s. 64; et-Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmu'l-Beyân fi Te'vîli'l-Kurân*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005, IV, 440; en-Nahhâs, Ebu Cafer, Meâni'l-Kurânî'l-Kerîm, Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, Mekke, 1988, II, 266; Cessâs, Ahmed er-Râzî, *Ahkamu'l-Kur'ân*, Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1993, II, 455; İbn Ebî Zemenîn, Muammed b. Abdullah, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm*, el-Faruku'l-Hadis, Kahire, 2002, II, 10; es-sa'lebî, Ebu İshak Ahmed bin Muhammed bin İbrahim, *el-Keşf ve'l-Beyân*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004, II, 410; es-Sem'ânî, age., I, 412; el-Kıya el-Harrâsî, age., III, 28; Zemahşerî, Mahmud b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil*, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2005, I, 595; İbn Atiyye, age., s. 516; Tabersî, Hasan bin el-Fadl, *Mecmeu'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997, III, 210; el-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Zâdü'l-Mesîr*, Beyrut: el-Kutubu'l-İslamî, 1984, II, 295; er-azî, age., XI, 122; en-Nesefî, age., I, 272; Kurtubî, age., VI, 76; Beydavî, age., I, 259; Ebu Hayyan, age., III, 446; İbn

yiyecekleri kapsamamaktadır. Eğer diğer yiyeceklerini de kapsadığı söylenirse, bu durumda o yiyeceklerin haram olduğu gibi bir zan ortaya çıkardı.³³ Yine kesilen hayvanların dışında diğer yiyecek türlerinin sahibine izafe edilmesi söz konusu değildir. Bu izafet sadece kesilen şeyler için geçerlidir.³⁴

Razî ise, ayetin öncesinde av hayvanlarından bahsedildiğinden dolayı kestikleri şeylere hamletmenin en doğru görüş olacağını, hayvanların ancak kesilme yolu ile taama dönüşeceklerini ve diğer yiyeceklerde ise böylesi bir durumun olmadığını söyler³⁵.

İbni Abbas'a dayandırılan başka bir rivayette de; buradaki "taam"dan kastın kestikleri şeyler olduğu ve bunun dışındaki diğer yiyeceklerinin yenilemeyeceği söylenmiştir³⁶.

3. Ayetin zahirindeki mutlak ifade, bütün yiyeceklerini kapsar. Kur'ân onların her türlü yiyeceklerinin yenilebileceğine ruhsat vermiştir³⁷.

4. Onların avladıkları şeylerdir. Bu görüş İbn Aşur'un tercih ettiği görüştür³⁸.

Kesîr, age., II, 19; es- Suyûtî, Abdurrahman Celâlüddîn, *ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîri'l-Me'sûr*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1993, III, 24; es-Savî, age., II, 155; Merağî, age., IV, 57; es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Tefsîru Ayâti'l-Ahkâm mine'l-Kur'ân*, İstanbul: Dersââdet, Tarihsiz, I, 535; 18. Muhammed Ali es-Sâyis; Abdullatit es-Subkî; Muhammed İbrahim Kârsûn, *Tefsîru Âyâti'l-Ahkâm*, II, 564.

³³ Ebubekir İbnu'l Arabî, age., II, 554; el-Mehdî, age., II, 146; eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Fethü'l-Kadîr el-Câmi' beyne Fenniyyeyi'r-Rivayeti ve'd-Dirâyeti min Ilmü't-Tefâsîr*, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2007, s. 356; et-Tantâvî, Cevherî, el-Cevâhir fi Tefsîri'l-Kur'ânı'l-Kerîm, Dâru'l-Kutubi'--İlmiyye, Beyrut, 2004, III, 144; Yazır, age., III, 1577; el-Câbir, Ebu Bekir, *Eyserü't-Tefâsîr li-Kelâmi'l-Aliyyi'l-Kebîr*, Mektebetü'l-Ulûmi ve'l-Hikemi, Medine, 2002, s. 324.

³⁴ Yazır, age., III, 1577.

³⁵ er-Râzî, age., XI, 122; et-Tantavî, age., III, 144.

³⁶ el-Mehdî, age., II, 146.

³⁷ Ebubekir İbnu'l Arabî, age., II, 553; er-Râzî, age., XI, 122; Kurtubî, age., VI, 77; Ebussuûd, Muhammed b. Muhammed, *İrşâdî'l-Aklî's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Beyrut: Dâr İhyau't-Turâsi'l- Arabiyye, 1990, III, 9; el-Mehdî, age., II, 146; Şevkanî, age., s. 356.

5. İyilik anlamındadır³⁹. Hicaz ehli “*taam*”ı mutlak olarak kullandıklarında iyiliği kast ederlerdi⁴⁰ ve Ehli beytten de “*taam*”dan maksadın “*iyilik*” olduğu anlamında çok rivayet gelmiştir⁴¹.

Bu son görüşü dışarıda tutarsak, diğerlerinin zikrettiklerini “*Taam*” kelimesinin kapsamına sokmamız mümkündür. Dolayısıyla *Ehli kitabın taam*” denildiği zaman onların yedikleri içtikleri şeylerin tamamının kast edilmiş olması mümkündür. Fakat Kur’ân’da haramlığı net olarak ifade edilmiş içki, domuz eti ve leş gibi şeyler taamın kapsamına girmediği de bellidir. Çünkü Kur’ân haram olan şeyleri “*taam*” olarak isimlendirmemiştir.

Söz konusu ayetin sibakına bakıldığı zaman, buradan Hz. Peygambere nelerin kendileri için helal olup olmadığını soran bir sahabe grubunun olduğu anlaşılmaktadır. Bu kimselerin, haramlığı Kur’ân’da çok net olarak ifade edilmiş olan domuz eti, kan ve leş gibi şeylerin helal olup olmadığını sormaları mümkün olmayacağı gibi, sebze, meyve ve buğday gibi bir takım yiyecekleri sormaları da mümkün değildir. Çünkü bunların helal veya haram olması noktasında kişilerin dini konuları asla etkili değildir. Geriye kalan tek şey ise; eti yenilebilen evcil hayvanlar ile av hayvanlarıdır. Bunların yenilmesi için de kesim şartı getirilmiştir. Hz. Peygambere sorulan soru da bunlarla ilgili olmalıdır.

Kur’ân’ın eti yenilebilen hayvanlarla ilgili hükmüne baktığımız zaman, bu hükmün “*Üzerine Allah’ın ismi anılmayan şeylerden yemeyin*”⁴² şeklinde olduğunu göreceğiz. Bu durum, sorulan sorunun kesilen hayvanlarla ilgili olduğunu teyit etmektedir. Böyle bir hüküm gelince sahabe, beraber yaşadıkları ehli kitabın kestiğinin hükmünü öğrenmek istemiş olmalıdır. İman etmeyen müşrikler ve inkârcılar kesim esnasında

³⁸ İbn Aşûr, age., V, 44.

³⁹ et-Tabâtabâî, age., V, 175.

⁴⁰ et-Tabâtabâî, age., V, 175.

⁴¹ et-Tabâtabâî, age., V, 175.

⁴² En’âm, 6/121.

Allah'ın ismini anmadıkları için onların kestiklerinin haramlığı konusunda bir tereddütlerinin olması da mümkün değildir. Geriye Allah, ahiret ve peygamber inançları olmakla son dine inanmayan ehli kitap dediğimiz Yahudi ve Hıristiyanlar kalmaktadır. Dolayısıyla burada sorulan “taam”dan maksadın ehli kitabın kestiği ve avladığı hayvanların eti olduğunu söyleyebiliriz.

Ehli kitabın kestiği hayvanların etinin yenilip yenilmeyeceği meselesiyle ilgili olarak şu üç görüşü zikredebiliriz:

a. Mutlak manada ehli kitabın kestiği hayvanların eti helaldir ve yenilebilir.

b. Ehli kitabın kestiği hayvanların eti yenilmez.

c. Ehli kitabın kestiği hayvanların etinin helalliği bazı şartlara bağlıdır.

Şimdi sırası ile bu görüşleri dayanakları ile birlikte inceleyelim:

1.1. Mutlak Manada Ehli Kitabın Kestiği Hayvanların Eti Helaldir Ve Yenilebilir

Bu görüşte olanlara göre; ayetteki ifade mutlaktır ve hiçbir şart zikredilmediğinden dolayı ehli kitabın her kestiği yenilebilir. Buna göre ehli kitabın inancına ve hayvanı keserken besmele çekip çekmemesine bakılmaz. Allah böyle bir hükmü indirmiş ise ehli kitabın o günkü ve bugünkü hallerini bilerek indirmiştir. Onun için sonradan birtakım şartlar koymaya gerek yoktur. Fakat bu görüşü savunanlar içerisinde ise, ehli kitap olan kişinin Hz. Peygamber gelmeden önce veya geldikten sonra ehli kitap olması durumuna göre farklılıkların ortaya çıktığını söyleyenler vardır. Bazıları bir kişinin Hz. Peygamber geldikten sonra ehli kitap olamayacağını söylerlerken, bazıları da olunabileceğini söylemişlerdir. Bu ayrımı göz önünde bulundurarak konuyu; Hz. Peygamber'den önceki ehli kitap ve Hz. Peygamber'in gelişinden sonraki ehli kitap şeklinde iki alt başlık altında inceleyebiliriz:

1.1.1. Hz. Peygamber'in gelişinden önceki ehli kitap

Kur'ân'da ehli kitap denilince, Hz. Peygamber gelmeden önce ehli kitap olan kimseler kastedilmiş ve inen hükümler de bunlar hakkında nazil olmuştur. Bunların kestiklerinin mutlak manada helal olduğunu söyleyenlerin gerekçelerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Hz. Peygamber, Hayber dönüşünde kendisine hediye edilen zehirli koyun etini, "Müslüman mı kesti yoksa Yahudi mi kesti?" diye sorgulamadan yedi⁴³.

2. Bu ayet, "Üzerine Allah'ın ismi anılmadan kesilenlerden yemeyin" ayetini nesh etmiştir⁴⁴.

3. "Üzerine Allah'ın ismi anılmadan kesilenleri yemeyin" ayeti müşrikler hakkında nazil olmuş ve bu ayet onların putları için kestiklerinden bahsetmektedir. Ehli kitap bu hükümden istisna tutulmuştur⁴⁵.

4. Onlar Tevrat ve İncil'e iman ettiklerinden dolayı onların kestikleri helal kılınmıştır⁴⁶.

5. Ayetteki ifade mutlak olduğundan dolayı, Allah'tan başkasının ismini (Üzeyir ve Mesih gibi) zikretseler dahi kestikleri yenilir. ⁴⁷ Çünkü Allah onların bu şekilde yapacaklarını bilerek bu hükmü indirmiştir⁴⁸.

6. İbni Abbas, Sevrî, Atâ, Ebu Hanife, Evzâî, İmamı Malik, Şa'bî ve Zührî gibi birçok âlim onların kestiklerinin yenilebileceği konusunda görüş bildirmişlerdir⁴⁹.

⁴³ Cessâs, age., II, 456; İbn Kesîr, age., II, 19.

⁴⁴ İbn Kesîr, age., II, 19.

⁴⁵ es-Sa'lebî, age., II, 410.

⁴⁶ Suyûtî, age., III, 24.

⁴⁷ el-Kıya el-Harrâsî, age., III, 28; Ebubekir İbnu'l Arabî, age., II, 554; Kurtubî, age., VI, 76.

⁴⁸ Cessâs, age., II, 456; es-Sa'lebî, age., II, 410; Kurtubî, age., VI, 86; Şevkanî, age., s. 356.

⁴⁹ Cessâs, age., II, 456; es-Sa'lebî, age., II, 411; el-Cevzî, age., II, 295.

7. Tezkiyede dine ve niyete ihtiyaç vardır. Kıyas olarak onların kestiklerinin yenilmemesi gerekirken, Allah bu konuda kıyasın dışında bu ümmete onların kestiklerini yeme konusunda ruhsat vermiştir⁵⁰.

1.1.2. Hz. Peygamber'in Gelişinden Sonraki Ehli Kitap

Ehli kitabın kestiğinin mutlak manada yenilebileceğini söyleyenler, kimlerin ehli kitap sayılıp sayılmayacağı konusunda fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Bazıları sonradan da olsa onlara inanç noktasında tabi olanların ehli kitaptan sayılacağını söylerken, bazıları da Hz. Peygamber geldikten sonra onlara tabi olanların ehli kitabın tabi olduğu hükme tabi olamayacağını söylemişlerdir. Dolayısı ile onlara göre sonradan ehli kitap olan kimselerin kestikleri yenilmez⁵¹.

Hz. Ali, Hz. Aişe ve İbn Ömer bu görüştedir.⁵² Hz. Ali, sonradan Hıristiyan olan Arap kabilelerinden Beni Tağlib için şöyle demiştir: “Beni Tağlib bu ayetin içerisine girmez ve onların kestikleri de yenmez. Çünkü onlar sadece içki içme konusunda Ehli Kitaba uydular başka dini hiçbir konuda onlarla bir bağlantıları yoktur”⁵³.

İbni Abbas sonradan ehli kitap olanların kestiklerinin yenilebileceği görüşünde olmakla birlikte ona dayandırılan diğer bir rivayette ise Arap ve Ermeni Hıristiyanlarının kestiklerinin yenilmeyeceği zikredilmiştir⁵⁴.

İmamı Şafii'ye göre; bir kimse, Hz. Peygambere gelen vahiyden haberdar olduktan sonra ehli kitabın dinine girse, kestiği yenilmez⁵⁵.

Aralarında İbn Abbas, Hasan, İkrime, İbnü'l-Müseyyib, Şa'bî, Ata, İbn Şihâb, Hammad, Katade, Ebu Hanife, Malik, Ebu Yusuf,

⁵⁰ İbn Aşûr, age., V, 44.

⁵¹ Taberî, age., IV, 441; es-Sa'lebî, age., II, 410; Ebu Hayyan, age., III, 447.

⁵² Ebubekir İbnu'l Arabî, age., II, 555.

⁵³ Taberî, age., IV, 441; Cessâs, age., II, 457; Zemahşerî, age., I, 595; İbn Atiyye, age., s. 517; Kurtubî, age., VI, 78; Beydavî, age., I, 259; Ebu Hayyan, age., III, 447; İbn Kesîr, age., II, 20; Ebussuûd, age., III, 9 el-Mehdî, age., II, 146; İbn Aşûr, age., V, 44.

⁵⁴ Taberî, age., IV, 441.

⁵⁵ Cessâs, age., II, 456; el-Cevzî, age., II, 295.

Muhammed ve Züfer'in de bulunduğu cumhura göre ayetteki ehli kitap umum olarak zikredilmiş olup onların kestikleri yenir. Hangi ırktan ve kabileden olursa olsun fark etmez. Diğer milletlerden olup onların dinlerine giren, onların haram kıldıklarını haram sayan, onların helal saydıklarını helal sayan herkes ehli kitap hükmündedir. Onların üzerine Allah'ın ismini anarak kestikleri yenilebilir⁵⁶.

Ehli kitap olan kimselerin belirlenmesi noktasında öncelik ve sonralık gibi bir ayrıma gidilmesinin konuya bir şey kazandırmayacağı düşüncesindeyiz. Çünkü bir kişi bir inancı veya düşünceyi ne zaman benimserse benimsesin, onu benimsediği andan itibaren o zümrenin içerisine dâhil olmuş demektir. Fakat kestiklerinin helalliyi veya haramlığı ise sahip oldukları mümin, müşrik veya ehli kitap gibi isimlerinden dolayı değildir. Yani Kur'ân'da isimlendirme yapılırken mutlak ma'nada yapılır. Mümin denince, Kur'ân'da övgüyle bahsedilen mümin anlaşılır. Ehli kitap denildiğinde de aynı durum söz konusudur. Bu kavramlar anlam derinliği ve altyapıları olan, içi dolu kavramlardır. Mümin, münafık veya ehli kitap denilirken, sadece onların sahip oldukları isimler kastedilmemiştir. Asıl kastedilen, o isimle isimlendirilmelerini sağlayan düşünce ve inanç yapılarıdır.

1.2. Ehli Kitabın Kestiği Yenilmez

Ehli kitabın kestiğinin yenilebileceğini savunanların görüşlerini delilleri ile zikrettikten sonra onların kestiklerinin yenilmeyeceğini söyleyenlerin görüşlerini de şu şekilde zikredebiliriz:

1. Kâfirlerin kestiklerinin haramlığı konusunda ittifak vardır.⁵⁷ Ehli kitap da, Kur'ân'ın ifadesine göre teslisi kabul ettiklerinden dolayı kâfir olmuşlardır.⁵⁸

⁵⁶ Taberî, age., IV, 440; Cessâs, age., II, 457; İbn Atiyye, age., s. 517; el-Cevzî, age., II, 295; Tabersî, age., III, 211; Kurtubî, age., VI, 78; Beydavî, age., I, 259; Tantavî, age., III, 144; İbn Aşûr, age., V, 44.

⁵⁷ Cessâs, age., II, 456; el-Kıya el-Harrâsî, age., III, 28 ; el-Cevzî, age., II, 295; en-Nesefî, age., I, 272; Kurtubî, age., VI, 77; Ebu Hayyan, age., III, 446; et-

2. Ali (ra), kurbanların ve adakların Yahudilere ve Müslüman olmayanlara kestirilmemesini emretmiştir⁵⁹.

3. İbn Abbas ehli kitabın kestiğinin yenilmeyeceğini söylemiştir⁶⁰.

4. Ubade b. es-Samit, İmam Şafi ve Ata'ya göre ehli kitabın kestiği yenmez. Onlara göre ehli kitap hakkında söylenen: “*Üzerine Allah'tan başkasının adını anarak kesseler dahi yenilir.*” şeklindeki görüş, “*Allah'ın ismi anılmadan kesilenlerden yemeyin*” ayeti inmeden önce ehli kitabın kestiği içindir. Fakat bu ayet nazil olduktan sonra, bu şekildeki bir görüşün ve hükmün geçerliliği kalmamıştır⁶¹.

5. Kestikleri hayvanların üzerine Mesih'in adını andıklarından dolayı yenilmez⁶².

6. Hayvanların kesilmesinde olduğu gibi bazı yiyecekler vardır ki helal olabilmesi için dine ihtiyaç vardır. Yani tevhit inancına sahip olmayan bir kimsenin kıldığı namaz ve tuttuğu orucun bir anlam ve önemi olmadığı gibi, kestiğinin de dinen bir değeri yoktur⁶³.

7. Allah'ın ismi anılmadan ve İslamî usullere göre kesilmeyen hayvanların eti helal olmadığı gibi, Allah'ın isminin anılıp anılmadığı bilinmeyen hayvanların eti de yenilmez⁶⁴.

1.3. Ehli Kitabın Kestikleri Yenilebilir Ama Şarta Bağlıdır

Bu görüşte olanlar, ehli kitabın kestiğinin hiçbirini yenilmez diyenler ile her kestiği yenilebilir diyen iki zıt görüş arasında orta yolu bulmaya çalışan kimselerdir. Onlara göre, ehli kitabın kestiği yenilebilir hükmü genel manada olmayıp bir takım şartlara bağlıdır. Bu görüş sahiplerinin gerekçelerini de şu şekilde zikredebiliriz:

Tantavf, age., III, 144; 18; Muhammed Ali es-Sâyis; Abdullatit es-Subkî; Muhammed İbrahim Kârsûn, *Tefsîru Âyâti'l-Ahkâm*, II, 565.

⁵⁸ Mâide, 5/73.

⁵⁹ es-Sa'lebî, age., II, 411.

⁶⁰ el-Cevzî, age., II, 295.

⁶¹ Ebubekir İbnu'l Arabî, age., II, 555.

⁶² es-Sa'lebî, age., II, 410.

⁶³ İbn Atiyye, age., s. 517.

⁶⁴ İbn Aşûr, age., V, 45.

1. Ayetteki ehli kitaptan kasıt, Hz. Peygamber gelmeden önceki dönemlerde var olan ehli kitap olup onun gelişinden sonraki dönemleri kapsamaz⁶⁵. Bunlara göre, Hz. Peygamber geldikten sonra ehli kitabın kestiği yenilmez.

2. İmam Malik ve son dönem bazı âlimlere göre ehli kitabın kestiği, kendi dini kurallarına göre olması ve kendi din adamlarının da yemesi şartı ile helaldir ve yenilebilir⁶⁶.

3. Hayvanı keserken Üzeyir ve Mesih gibi isimleri değil de Allah'ın ismini anmaları gerekir. Eğer kasıtlı olarak Allah'ın ismini anmazlarsa kestikleri yenilmez⁶⁷.

4. Son dönem fakihlerinden Ebubekir Mahmûd Gümuv ve Muhammed Emin Er'e göre ise ehli kitabın kestiklerinin helal olması, Müslümanların darda kalıp genişlik bulamadıkları zamanlarda zaruretten dolayı verilmiş bir ruhsattır.⁶⁸

Ehli kitabın kestiğinin yenilip yenilemeyeceği konusunda zikredilen farklı görüşlere göz attığımızda, mutlak manada onların kestiğinin helal veya haram olduğunu söyleyemeyiz. Ancak darda kalan Müslümanlara bir ruhsat olarak helal kılındığını söylememiz mümkündür. Kur'ân, kesenin kim olduğuna bakmaksızın Allah'dan başkası adına kesilenlerin yenilemeyeceğini çok net bir ifade ile belirtmiştir. Ama ehli kitap zahirde tevhid inancına sahip olduklarını ve ilahi bir din üzerinde olmalarından dolayı zahiri hallerinden hareketle, kesim yaparlarken de Allah'tan başkasının adını anmayacaklarına hükmedilerek kestiklerinin yenilebileceğine ruhsat verilmiştir. Ruhsatlar da her zaman kullanılmaz, darda kalındığı veya başka çıkış kâpısının olmadığı zamanlarda kullanı-

⁶⁵ eş-Şirbînî, Muhammed Ahmed, *es-Sirâcü'l-Münîr*, Beyrut: Dâru'l-Kutübi'l-İlmiyye, 2004, I, 413.

⁶⁶ İbn Aşûr, age., V, 45; Er, m.Emin, s. 506, 513.

⁶⁷ es-Sa'lebî, age., II, 411; el-Cevzî, age., II, 296; et-Tantavî, age., III, 144; Er, m.Emin, s. 514.

⁶⁸ Er, Muhammed Emin, *Mecmûatu'r-Resâili'd-Diniyye*, İstanbul, Elma Basım ve İletişim, 2010, s. 511, 514.

lır. Bu anlamda şartlı olarak ehli kitabın kestiğinin yenilebileceğini söyleyebiliriz. Fakat bu genel manada olup, özel manada durum değişebilir. Örneğin ehli kitaptan olan kimse, kesim yaparken üzerine Allah'ın ismini anmaz veya Allah'tan başkasını ismini anarsa kestiği yenilmez. Müslüman bir kimsenin dahi kasıtlı olarak üzerine Allah'ın ismini anmadan kestiğinin eti yenilmezken, ehli kitaptan olan bir kimsenin kestiğinin yenilmemesi daha evladır.

Kur'ân'ın helal gıda konusundaki tutumuna baktığımız zamanda sürekli olarak tayyibat cinsinden olan şeylerin yenilmesini vurguladığını görürüz. Domuz eti, leş ve kan gibi şeyleri habîsattan sayarak onların yenilmesini haram kılarken, deve, sığır ve koyun gibi hayvanları tayyibattan saymıştır. Yine rüşvet ve gasp gibi batıl yollardan elde edilen ve kesilirken üzerine Allah'ın ismi anılmayan hayvanları habîsattan sayarken, helal yollardan elde edilen ve Allah'ın ismi anılarak kesilen hayvanları tayyibâttan saymıştır. Hatta avcı hayvanların avladığının, Allah'ın isminin anılarak yenilmesi emredilmiştir⁶⁹. Yine Kehf suresinde mağaraya sığınan Ashab-ı Kehf'in uyanmaları üzerine içlerinden birini kendilerine yiyecek getirmesi için şehre gönderirken: “*bak hangisi daha temiz ise ondan getir*”⁷⁰ şeklindeki ifadelerini, helal ve temiz kazanmanın önemine yapılan bir vurgu olarak değerlendirmek mümkündür.

Helal ve temiz gıda konusunda Müslümanların hassas davranmalarını emreden Kur'ân, ehli kitabın kestiği konusunda da hassas davranmalarını emretmiştir. Her ne kadar Mâide suresinin 5. Ayetinde “*kitap verilenlerin yiyecekleri*” şeklinde umum olarak da gelmişse, bu ayeti Kur'ân'ın bütünlüğünden kopararak anlamaya çalışmak doğru olmaz. Kur'ân, ehli kitaptan bazılarını Müslümanlara düşmanlık noktasında en şiddetli zümre olarak görürken bazılarını da sevgi ve yakınlıkta en yakın kimseler olarak görmektedir⁷¹. Müslümanın dahi Allah'ın ismi anmak-

⁶⁹ Mâide, 5/4.

⁷⁰ Kehf, 18/19.

⁷¹ Mâide, 5/82.

sızın kestiğinin yenilmeyeceğini belirten Kur'ân'ın ehli kitap olan bir kimse için de benzer hükümler getirmemiş olması düşünülemez.

Sonuç olarak, zor durumda kalan ve başka çıkış yolu da bulamayan Müslümanlar, ehli kitabın kestiklerini ve avladıklarını yiyebilirler. Ama bu kendilerine tanınan bir ruhsattır. Fakat keserken veya avcı hayvanlarını gönderirken Allah'ın ismini anmaz veya Allah'dan başkasının ismini anarlarsa, o zaman bu hayvanın eti helal değildir ve yenilmez.

2. Ehli Kitabın Kadınları İle Evlenme Meselesi.

Konu ile ilgili olarak aynı ayetin devamında şöyle buyrulmaktadır:

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ
غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ

“Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden namuslu hür kadınlar, (siz) namuslu/ iffetli, zinaya sapmamış ve (onları) gizli dost da edinmemiş olarak kendilerine mehirlerini ver(iş nikâh ed)ince (size helaldirler).”⁷²

Yiyecekler konusunda “*kitap verilenlerin yiyecekleri size, sizin yiyecekleriniz de onlara helal kıldı*” şeklinde çift taraflı bir helallikten bahsedilirken, evlilikte ise “*muhsanatten olan ehli kitabın kadınları size helal kıldı*” şeklinde tek taraflı bir helallikten bahsedilmiştir. Birlikte yaşamın bir gereği olarak iki tarafın birbirlerinin yemeklerinden yiyebileceğine ruhsat verilirken evlilik konusunda daha hassas davranılmış ve mümin bir bayanın ehli kitap olan bir erkekle evlenmesine müsaade edilmemiştir.

Ayet ehli kitap kadınları ile evlenilebileceğine izin vermekle birlikte onların *muhsane* olmasını da şart koşmuştur. Konunun daha iyi anlaşılması için önce *muhsane* kelimesinin ne anlama geldiğini açıklayalım:

Muhsanât” kelimesi; menetmek, engellemek anlamına gelen “*ihşân*” veya bir kavmin, düşmanlarından sığındığı ve içerisinde güven-

⁷² Mâide, 5/5.

de olduğu mekân anlamına gelen “*hısn*” kelimesinden türediği söylenmiştir⁷³.

Muhsan kelimesini; islam⁷⁴, hürriyet⁷⁵, nikâh⁷⁶ ve iffet⁷⁷ anlamlarında yorumlanmıştır. Bu kelimelerin ortak özelliği ise kişiyi koruyucu özelliğe sahip olmalarıdır. İslam, genel manada insanı birtakım hata ve günahlardan korumakla ilgiliyken, hür olmak/hürriyet ise daha ziyade kadınları korumakla ilgilidir. Çünkü cahiliye dönemi Arapların geleneğinde, cariyelere karşı yapılacak olan her türlü sözlü ve fiili sataşmalar normal karşılanırken, evliler için normal görülmezdi. Yine nikah/evlilik ve iffet de kişiyi birçok art niyetli kimselerin sataşmalarından korur. Dolayısıyla bu dört durumun da *muhsan* olarak isimlendirilmesi son derece tabiidir.

Bu ayetteki *muhsan* kelimesinden maksadın ne olduğu ile ilgili şu görüşler zikredilmiştir:

– 1. Hür kadınlar anlamındadır⁷⁸. Çünkü ayetin devamında da “*mehirlerini verirseniz*” şartı vardır. Mehir ise hürlere verilir. Cariyelerin mehirleri ise kendilerine değil efendilerine verilir⁷⁹. Aynı zamanda hür-

⁷³ el-İsfânî, age., s. 121; İbni Manzur, age., XIII, 119; Fîrûzâbâdî, age., 296; eş-Şa’râvî, *Tefsiru’s-Şa’râvî*, Mecmau’l-Buhûsi’l-İslamiyye, Kahire, 1991, IV, 2110.

⁷⁴ Ebubekir İbnu’l Arabî, a.g.e I, 381; İbn Atiyye, age., s. 421; Kurtûbî, age., V, 120; Muhammed Ali es-Sâyis; Abdullatit es-Subkî; Muhammed İbrahim Kârsûn, age., II, 431.

⁷⁵ Ebubekir İbnu’l Arabî, age., I, 381; el-Cevzî, age., II, 50; İbn Atiyye, age., s. 421.

⁷⁶ Ebubekir İbnu’l Arabî, age., I, 381; Kurtûbî, age., V, 120; Muhammed Ali es-Sâyis; Abdullatit es-Subkî; Muhammed İbrahim Kârsûn, age., II, 431.

⁷⁷ Ebubekir İbnu’l Arabî, age., I, 381; el-Cevzî, age., II, 50; Kurtûbî, age., V, 120; Ebu Hayyan, age., III, 222; Seâlibî, age., II, 209; Ebussuûd, age., I, 163.

⁷⁸ Taberî, age., IV, 445; en-Nehhâs, age., II, 267; Cessâs, age., II, 459; Beyhakî, Ahmed b. El-Huseyn, *Ahkamu’l-Kur’ân li İmamî’s-Şafî*, Beyrut: Dâru’l-İhyâi’l-Ulûm, 1990, s. 202; es-Sem’ânî, age., I, 413; Zemaşşerî, age., I, 597; er-Râzî, age., XI, 122; Kurtubî, age., VI, 79; Beydavî, age., I, 259; Ebu Hayyan, age., III, 447; İbn Kesîr, age., II, 20; Suyûtî, age., III, 25; eş-Şirbînî, age., I, 413; Merağî, age., IV, 59; İbn Aşûr, age., V, 47.

⁷⁹ er-Râzî, age., XI, 122.

riyet, kişiyi birtakım edepsizliklerden de koruduğu için muhsan olmayı hakettirir⁸⁰.

2. İffet anlamına gelir ve iffetli olan ehli kitap kadınları kastedilmiştir⁸¹.

3. İman ve İslam anlamındır. Bazı kimselerin kafasında ehli kitap olan kadınlar iman etseler dahi onlarla evlenilmeyeceği yönünde bir endişe olduğu için, ayet bu endişeyi gidermiştir⁸².

4. Evli olan kadınlar anlamındadır⁸³.

Bu ayette geçen “*Muhsanat*” kelimesi; evli kadınların tekrar evlenmeleri olmayacağından dolayı evliler anlamına⁸⁴ ve “*Müminlerden muhsan olanlar*” ifadesinden de İslam ve iman anlamına gelmeyeceği anlaşılmaktadır⁸⁵. Muhsan kelimesinin anlamlarından biri olan hür ve iffetli kadınlar anlamında kullanılması muhtemeldir. İslam’ın evlilikle gerçekleştirmek istediği amaç ve gayeleri göz önünde bulundurduğumuz zaman, evlenilecek kimselerin hür ve iffetli olmaları gerekmektedir. Mümin dahi olsa zina eden bir kadın ve erkekle nikâhlanmak hoş görülmemiştir. Ayetin devamında da; zina etmemeleri⁸⁶ ve gizli dost tutmamalarının⁸⁷ şart koşulması da iffetli olmaları anlamını kuvvetlen-

⁸⁰ İbn Aşûr, age., V, 46.

⁸¹ Taberî, age., IV, 445; Cessâs, age., II, 459; es-Sem’ânî, age., I, 413; İbn Atiyye, age., s. 517; er-Râzî, age., XI, 122; Kurtubî, age., VI, 79; Beydavî, age., I, 259; Ebu Hayyan, age., III, 447; İbn Kesîr, age., II, 20; Suyûtî, age., III, 25; Şevkanî, age., s. 356; Tantavî, age., III, 144; Et-Tabâtabâî, age., V, 176; el-Cabir, age., s. 324; 18; Muhammed Ali es-Sâyis; Abdullatif es-Subkî; Muhammed İbrahim Kârsûn, *Kur’ân Yolu*, II, 220.

⁸² er-Râzî, age., XI, 123; Ebu Hayyan, age., III, 447.

⁸³ İbn Aşûr, age., V, 45; Ebu Hayyan, age., III, 447.

⁸⁴ İbn Atiyye, age., s. 517; İbn Aşûr, age., V, 46.

⁸⁵ İbn Aşûr, age., V, 46.

⁸⁶ İbni Abbas, age., s. 116; Ebî Zemenîn, age., II, 10; İbn Atiyye, age., s. 517; Tabersî, age., III, 211; en-Nesefî, age., I, 272; Beydavî, age., I, 259; Ebussuûd, age., III, 9.

⁸⁷ İbn Abbas, age., s. 116; Ebî Zemenîn, age., II, 10; Ebussuûd, age., III, 9; eş-Şirbînî, age., I, 413.

dirmektedir. Yine evlenilecek kadının hür olması istenmiş, ancak hür bir kadınla evlenmeye gücü yetmeyen ve evlenmediği zaman da zinaya düşme tehlikesi altında olan kimselerin cariyeler ile evliliğine ruhsat verilmiş olması⁸⁸ da buradaki *muhsanattan* maksadın hürler olduğu görüşünü destekleyen bir başka delildir.

Muhsanat kelimesini açıkladıktan sonra ehli kitap kadınları ile evlenilip evlenilmeyeceği konusuna geçebiliriz. Bu konuda karşımıza üç farklı görüş çıkmaktadır:

1. Ehli kitap kadınları ile evlilik helaldir.
 2. Ehli kitap kadınları ile evlilik helal değildir.
 3. Ehli kitap kadınları ile evlilik birtakım şartlara bağlıdır.
- Şimdi sırası ile bu görüşleri delilleri ile birlikte inceleyelim:

2.1. Ehli Kitap Kadınları İle Evlilik Helaldir

Ehli kitap kadınları ile evlenmenin helal olduğunu söyleyenlere göre ayetteki ifade hiçbir şarta bağlı olmadan umum olarak gelmiştir. Bakara suresinin 221. ayetinde müşrik kadınlarla evlenilmeyeceği emredilmiş olsa dahi bu hüküm ondan sonra geldiği için, ya o ayetin hükmünü nesh etmiş veya tahsis etmiştir. Sahabilerden bazılarının da ehli kitap kadınları ile evli olmaları, bu durumu teyit etmektedir. Bu görüşü savunanların delillerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Ayet; “*sizden önce kendilerine kitap verilenlerden namuslu hür kadınlar size helaldir*” şeklinde umum olarak gelmiş ve ehli kitap olan kadınların zimmî veya harbî olmaları gibi konumlarına bakılmaksızın tamamını kapsamaktadır. Yani o kadınlar ister Müslümanların himayesine girmiş zimmî statüsünde olsunlar, isterse de arada böyle bir anlaşma olmasın ve Müslümanlarla savaş halinde bulunsunlar fark etmez⁸⁹.

⁸⁸ Beyhâkî, age., s. 203; Ebubekir İbnu'l Arabî, age., I, 393; İbn Atiyye, age., s. 423; Ebussuûd, age., I, 166; İbn Aşûr, age., V, 13.

⁸⁹ es-Sem'ânî, age., I, 413; es-Sa'lebî, age., II, 411; Ebu Hayyan, age., III, 448; eş-Şirbînî, age., I, 413

2. Müşrik, putperest ve kâfirlerin aksine ehli kitap olan kimseler, tevhid inancına sahip ve kendilerine gönderilen Hz. Musa ve Hz. İsa gibi peygamberlere uyduklarından dolayı onlarla evliliğe izin verilmiştir⁹⁰.

3. “(Ey mü’minler!) Müşrik kadınlarla (gerçek bir inanışla) inanıncaya kadar evlenmeyin.”⁹¹ ve “Kâfir (müşrik kalan veya kâfirlere kaçıp giden) kadınların ismetlerini (nikâh bağlarını elinizde) tutmayın.”⁹² ayetleri Mâide suresinin 5. ayetinden önce nazil olduklarından, bu ayet ile nesh edilmişlerdir. Ama Mâide suresinin bu ayeti başka bir ayet tarafından nesh edilmiştir⁹³.

4. Bu iki ayet arasında umum-husus ilişkisi vardır. Bakara suresinde evlilik yasağı umum olarak gelirken, Mâide suresinde ise bu yasak tahsis edilerek ehli kitabın kadınları bu yasaktan çıkarılmıştır.⁹⁴

5. Bakara suresinin 221. ayetinin hükmü, sadece putperestler için olup ehli kitabı kapsamaz⁹⁵.

6. Ehli kitap kadınlarında Allah, peygamber ve kitap inancı olduğundan, müşrik kadınlar kategorisine dâhil edilemezler.⁹⁶ Sahabeden bazılarının da onlarla evli olmaları bunu desteklemektedir⁹⁷.

7. Osman b.Affan, hanımının üzerine Nâile binti Farâfisata el-Kelbî adında bir Hıristiyan kadın ile Talha b. Ubeydullah ise Şamlı bir

⁹⁰ et-Tabâtabâî, age., V, 175.

⁹¹ Bakara, 2/221.

⁹² Mümtehine, 60/10.

⁹³ et-Tabâtabâî, age., V, 176.

⁹⁴ Cessâs, age., II, 461; el-Beydâvî, age., I, 125; eş-Şirbînî, age., I, 165; es-Seâlibî, age., I, 446 eş-Şevkânî, age., s. 144.

⁹⁵ Cessâs, age., II, 461.

⁹⁶ Taberî, age., II, 389; İbn Atiyye, age., s. 194; İbn Aşûr, age., II, 360; 18; Muhammed Ali es-Sâyis; Abdullatit es-Subkî; Muhammed İbrahim Kârsûn, age., I, 242.

⁹⁷ Taberî, age., II, 389; 18; Muhammed Ali es-Sâyis; Abdullatit es-Subkî; Muhammed İbrahim Kârsûn, age., I, 242.

Yahudi kadınla evlenmişlerdi. Onların bu evliliklerinden hareketle sahabenin genelinin bu evliliği mubah gördükleri sonucuna ulaşılabilir⁹⁸.

8. Sahabeden ve tabiinden ehli kitap kadınları ile nikâhlanmanın mubah olduğu görüşünde olan bir topluluk vardır⁹⁹.

Görüşlerin değerlendirmelerini sonunda yapacağımız için sadece delilleri zikretmekle yetiniyoruz.

2.2. Ehli Kitap Kadınları İle Evlilik Helal Değildir

Bu görüş sahipleri, birinci görüşün tamamen zıddına bir görüş ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, her ne kadar ehli kitaptan hür ve namuslu olan kadınlar ile evlenileceği zikredilmiş olsa da, Kur'ân'ın geneline bakıldığı zaman evlenilemeyeceği anlaşılmaktadır. Ehli kitap olan bu kadınlar yine Kur'ân'ın ifadesi ile kâfir olmuşlar ve kâfirlerle de evlilik olmayacağından dolayı evlenilmez. Sahabe döneminde bazı ferdi uygulamalar olsa da bunun aksi yönünde olan daha çok uygulamalar vardır. Bu görüşü savunanların delillerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. İbn Ömer'e göre ehli kitap, İsa (as)'ı rab olarak kabul ettiklerinden dolayı en büyük şirke düşmüşlerdir. Müşrikler hakkında da; "Müşrik kadınlar iman etmedikleri müddetçe onları nikâhlamayın" buyrulduğundan dolayı ehli kitap kadınları ile evlenilmez¹⁰⁰.

2. Birçok ayette; "kâfirleri veli edinmeyin", "sırdış edinmeyin" şeklinde kâfirlerden uzak durulması emredilmiştir. Evlilik ise bunlardan daha ileri boyutta bir yakınlıktır. Mümin olmayan biri ile evlilik olduğu zaman, evlenen kişide eşinin dinine bir rağbet oluşabilir veya çocukları onun dinine meyledebilir. Bu durumda kişinin ehli kitaptan olan bir bayanla evlenerek kendisini ve çocuklarının geleceğini tehlikeye atmasının haklı bir gerekçesi yoktur¹⁰¹.

⁹⁸ Cessâs, age., II, 460.

⁹⁹ Cessâs, age., I, 455; Bağavî, age., I, 195; Kurtûbî, age., III, 68.

¹⁰⁰ Cessâs, age., II, 459; Zemahşerî, age., I, 597; er-Râzî, age., XI, 123; İbn Kesîr, age., II, 20; es-Sa'lebî, age., II, 411; Suyûtî, age., III, 25; Sabûnî, age., I, 536.

¹⁰¹ er-Râzî, age., XI, 123.

3. Ayetin devamında: “ *kim imanı inkâr ederse ameli boşa gider*” şeklinde buyrulması, kâfirlerle evlilikten kaçınmayı gerektiren en önemli nedenlerden biridir. Eğer bu ayette ehli kitabın kadınları ile evliliğe izin verilseydi, ayet bu şekilde sonuçlanmazdı¹⁰².

4. Nikâh; bir olmanın, vuslata ulaşmanın, sükûnete ermenin ve rahmete kavuşmanın vesilesidir. Bütün bu amaç ve gayeler ise ancak mümin bir bayan ile olan evlilikle gerçekleşir¹⁰³.

5. Ali b. Ebî Talib ve İmam Malik, çocukların zayı olup dinlerini değiştirebilecekleri endişesinden dolayı ehli kitap kadınları ile evliliği sakıncalı görmüşlerdir.¹⁰⁴

6. Bakara sursininin 221. ve Mümtehine suresinin 10. ayetlerinde müşrik kadınların nikâhlanmaması ve onların nikâh bağlarının devam ettirilmemesi istenmiştir.¹⁰⁵

7. Bakara suresinin 221. Ayeti Mâide sûresinin 5. Ayetten sonra inmiş ve onu nesh etmiştir.¹⁰⁶

8. Hz. Ömer, Müslüman erkeklerin ehl-i kitap kadınları ile evliliklerine karşı çıkmıştır¹⁰⁷.

2.3. Ehli Kitap Kadınları İle Evlilik Birtakım Şartlara Bağlıdır.

Bu görüş sahipleri ise ne ehli kitap ile evliliğe mutlak olarak karşı çıkarlar ne de serbest bırakırlar. Ehli kitap kadınları ile evlenilebilir, ama bu her zaman ve kişilerin isteğine bağlı bir durum değildir. Allah böylesi bir evliliğe ruhsat vermiştir. Ruhsat ise her zaman değil zor

¹⁰² er-Râzî, age., XI, 123.

¹⁰³ El-Kiyâ el-harrâsî, age., I, 132.

¹⁰⁴ İbn Atiyye, age., s. 517; el-Cevzî, age., II, 297.

¹⁰⁵ Tabersî, age., III, 211.

¹⁰⁶ eş-Şevkânî, age., s. 144.

¹⁰⁷ Taberî, age., II, s. 389; Cessâs, age., I s. 455; Beğâvî, Muhammed b. Mesûd, *Meâlîmu 't-Tenzil*, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1987, I, 195; İbn Atiyye, age., s. 194; Kurtûbî, age., III, 68; Suyûtî, age., I, 615; İbn Aşûr, age., II, 361; 18. Muhammed Ali es-Sâyis; Abdullatit es-Subkî; Muhammed İbrahim Kârsûn, age., I, 242; es-Sâbûnî, age., I, 288.

durumda kaldığı zaman kullanılabilir. Bunların delillerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. İbn Abbas ve Süddi'ye göre; ehli kitaptan harbi olanları değil de cizye veren kadınlar helaldir¹⁰⁸.

2. Hasan Basrî'ye ehli kitap kadınları ile evlenmenin hükmü sorulunca, artık Müslüman kadınlarının sayısının çoğaldığını belirterek karşı çıkmıştır¹⁰⁹.

3. Cabir b. Abdullah, fetih zamanlarında Müslüman kadın bulmakta zorlandıkları zaman ehli kitap kadınları ile evlendiklerini ama tekrar döndüklerinde boşadıklarını söylemiştir¹¹⁰.

4. Kuran inmeden önce İncil ve Tevrat'a inanan ehli kitabın nikâhlanması caizdir. "Sizden öncekiler" denmesi de Kur'ân indikten sonraki ehli kitabı kapsamadığına bir delildir. Onlar ehli kitap olmaktan çıkmışlardır¹¹¹.

5. Ehli kitabın hür ve iffetli olan kadınları ile evlenilebilir¹¹².

6. Savaş zamanlarında ehli kitabın kadınları ile evlenmek helal olmaz.¹¹³

7. Fitne olmaması şartı ile evlilik caizdir. Evlilikten dolayı kişinin dinine ve inancına meyledebileceği korkusu olursa haramdır¹¹⁴. Fakat kişinin İslam'a meyletmesi durumu olursa bir sakınca yoktur¹¹⁵.

¹⁰⁸ es-Sem'ânî, age., I, 413; es-Sa'lebî, age., II, 411.

¹⁰⁹ Suyûtî, age., III, 25.

¹¹⁰ Suyûtî, age., III, 25.

¹¹¹ er-Râzî, age., XI, 123.

¹¹² İbn Abbas, age., s. 116; Ebî Zemenîn, age., II, 10; Yazır, age., III, 1579; 18; Muhammed Ali es-Sâyis; Abdullatî es-Subkî; Muhammed İbrahim Kârsûn, age., II, 565.

¹¹³ Cessâs, age., II, 462; el-Kıya el-Harrâsî, age., III,30; Ebubekir İbnu'l Arabî, age., II, 556 İbn Atiyye, age., s. 517; Kurtubî, age., VI, 79; Beydavî, age., I, 259; Ebu Hayyan, age., III, 448; İbn Kesîr, age., II, 20; Ebussuûd, age., III, 9; eş-Şîrbînî, age., I, 413.

¹¹⁴ Sabûnî, age., I, 537.

¹¹⁵ Sabûnî, age., I, 537.

8. Bu izin, Müslüman kadınların az olduğu bir dönemde verilmiş ve o döneme ait bir hükümdür. Ama daha sonra bu sıkıntı ortadan kalkınca böylesi bir izin de kalkmış oldu¹¹⁶.

9. Müşriklerle evlenmeyi yasaklayan ayet, umumi olup bu ayet onu tahsis ederek ehli kitap kadınları ile evlenilebileceğine izin vermiştir. Fakat bu izin bütün ehli kitap için değil, onlardan zimmî olanlar içindir.¹¹⁷

10. Evlenilebilecek Müslüman kadın olmaz ve zinaya düşme tehlikesi de olursa bu durumda onlarla evlenilebilir.¹¹⁸

Ehli kitap kadınları ile evlilik meselesi, Kur'ân'ın gerçekleştirmek istediği aile modeli çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu manada Kur'ân evliliği şu şekilde tanımlamaktadır:

“Kaynaşmanız için size kendi (cinsi)nişden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peyda etmesi O'nun (varlığının) delillerindendir.”¹¹⁹

“Sizi bir tek candan (Âdem'den) yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini (Havva'yı) yaratan O'dur.”¹²⁰

Bu ayetlerden de anlaşılacağı gibi evlilik, eşler arasında sevgi ve muhabbetin tesis edildiği ve kişinin eşi sayesinde huzura kavuştuğu bir ortamdır. İbn Abbas da olaya bu açıdan yaklaşır ve *“Allah'a ve âbiret gününe (gerçekten) iman eden hiçbir kavmin, Allah'a ve Resûlü'ne (emirlerine) muhalefet/düşmanlık eden kimselerle dostluk ettiklerini göremezsin (onları sevip sayamazlar). İsterse onlar; babaları, oğulları, kardeşleri veya sülaleleri olsunlar”¹²¹* ayetini de delil göstererek harbi olan ehli kitap kadınları ile evliliğin olamayacağını söylemiştir.¹²²

¹¹⁶ er-Râzî, age., XI, 123; Ebu Hayyan, age., III, 447.

¹¹⁷ et-Tantavî, age., III, 144.

¹¹⁸ el-Mehdî, age., II, 147.

¹¹⁹ Rum, 30/21.

¹²⁰ A'raf, 7/189.

¹²¹ Mücâdele, 58/22.

¹²² Cessâs, age., II, 462; el-Kıya el-Harrâsî, age., III,30.

Evlilikteki diğer bir gaye ise; insan soyunun devamını sağlayacak nesillerin meydana gelmesidir. Bu konu ile ilgili olarak da şu ayet ve hadisi zikredebiliriz:

“Allah, size kendilerinizden eşler verdi; eşlerinizden de size oğullar ve torunlar verdi ve size güzel (temiz) şeylerden rızık verdi.”¹²³

“Evleniniz çoğalınız. Ben sizlerin çokluğu ile diğer ümmetlere karşı övünürüm.”¹²⁴

Evlilikten amaçlanan bu gayeleri göz önünde bulundurduğumuz zaman ehli kitap kadınları ile evliliğin *şarh bir ruhsat* olduğunu söyleyebiliriz. Ayette, evlilik noktasında önce mümin kadınların zikredilmiş olması bu düşüncemizi desteklemektedir. Öncelikli olarak evlilikte eşlerin birbirlerini sevmeleri ve aralarında ülfet ve muhabbetin oluşması esastır. Bu bağlar oluşmadan evliliğin sağlıklı bir şekilde devam etmesi imkânsız bir durumdur. Gerçek manada sevgi ve ülfetin oluşmasının yolu da inanç ve düşünce birliğinden geçer. Eşler arasında bu birliktelik sağlanmadığı zaman böylesi bir ortamda yetişecek çocukların da sağlıklı olmaları düşünülemez.

Kur’ân, Müslüman bir erkeğin ehli kitap bir kadınla evlenmesine ruhsat verirken, aynı ruhsatı Müslüman kadınlar için vermemesinden de, evlilikteki asıl gayelerden biri olan insan neslini korumaya çalıştığı neticesini çıkarabiliriz. Aile reisinin erkek olmasından dolayı hem Müslüman kadını hem de çocukları dinden çıkması için zorlayabilir. Ama tersi durumda Müslüman erkek Müslüman olmayan hanımını dinini değiştirmesi için zorlayamaz.

Müslüman kadınların olduğu bir toplumda, ehli kitaptan olan bir kadınla evlenmenin doğru olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü evliliğin asıl gayesi sağlıklı bir aile ortamında inançlı nesiller yetiştirmektir. Bu anlamda da asıl etmen baba değil annedir. Çocuğa ilk terbiyeyi veren ve

¹²³ Nahl, 16/72.

¹²⁴ İbn Mâce, Muhammed bin Yezîd, Sünen İbni Mâce, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, Nikah 8.

inanç bakımından şekillendiren öncelikle annedir. Çocukları yetiştirecek ve onları yarınlara hazırlayacak annelerin dini hassasiyetlerinin olması gerekmektedir. Hz. Ömer'in ehli kitap kadınları ile evlenenlere karşı çıkmasının ve İmamı Malik'in çocuklar daru'l harpte kalabilirler endişesinden dolayı böylesi bir evliliğe karşı çıkmalarının altında da bu tür endişelerin yattığı söylenebilir.

Kur'ân, zor durumda kalan kimselerin ehli kitap kadınları ile evlenmelerine ruhsat vermiştir. Fakat bu ruhsatın her zaman ve her ortamda uygulanması olumsuz sonuçlar doğuracağından kullanılması doğru değildir. Meseleye evlenecek kişi ve içerisinde bulunduğu toplum açısından bakmak gereklidir. Evlilikten sonra kadının kocasının dinine meyiletme durumunun olacağı konusunda zannı galip oluşur ve dünyaya gelecek çocukların da İslami bir çevrede yetişme durumları söz konusu olursa bu durumda böylesi bir evliliğe ruhsatın olduğunu söyleyebiliriz. Ama bunları garantilemeyen evlilikler ise İslam'ın evlilik ayırtışına aykırı olduğundan doğru olmadığını söyleyebiliriz.

Sonuç

İnsan, sosyal bir varlık olması hasebiyle, hem kendisine hem de içinde yaşadığı topluma karşı bir takım görev ve sorumluluklarla yükümlü tutulmuştur.

Kur'ân, insanın bireysel görev ve sorumluluklarına bir takım düzenlemeler getirdiği gibi içinde yaşadığı topluma karşı sorumluluklarını düzenleyen bir takım kurallar getirmiştir. Bu düzenlemelerden biri de ehli kitap dediğimiz Yahudi ve Hıristiyanlarla ilgili hususlardır. Müslümanlarla aynı toplumu paylaşan veya aralarında komşuluk gibi ilişkileri olan bu insanlarla ilişkilerin boyutu zamanla Müslümanlar arasında sorun olmaya başlamıştır. Onlarla ilişkilerinin hangi boyutlarda olacağını kestirme noktasında sıkıntılara düşen bazı Müslümanlar, sorunun çözümü için Hz. Peygambere müracaat etmişlerdir.

Bu sorunlardan en önemli iki tanesi ise ehli kitabın kestiklerinin helal olup olmadığı ve onların kadınları ile evlenilip evlenilemeyeceği meselesidir. Müslümanların onlarla komşuluk ilişkileri, onları bu tür sorunlarla karşı karşıya getirmiştir.

Kur'ân, ehli kitabın kendi dini kurallarına göre kestiklerinin zaruret halinde Müslümanlar tarafından yenilmesine ruhsat vermiştir. Ama kestiklerinin üzerine Allah'ın ismini anmaz veya Allah'tan başkasının adını anarlarsa kestikleri helal değildir ve yenilmez.

Ehli kitap kadınlarıyla evlenme konusunda da şartlı ruhsat verilmiştir. Çünkü evlilikte temel gaye, eşler arasında huzur ve ülfetin tesis edilmesi ve sağlıklı bir neslin yetiştirilmesidir. Eşler arasında sevgi ve ülfetin tesis edilmesinde ve inançlı bir neslin yetiştirilmesinde inanç birliğinin etkisi büyüktür. Bundan dolayı ehli kitap kadınlarıyla evlenme, bu hususları gerçekleştirip gerçekleştirilememeye durumuna bakılarak bir takım şartlara bağlanmıştır. Eşler arasındaki ülfetî sağlama ve sağlam bir inanca sahip çocuklar yetiştirme şartlarının yanı sıra başka şartların da olması gerekmektedir. Bunları da evlilikten sonra kadının İslam dinine meyiletme ihtimalinin olması ve bu evlilikten dolayı Müslüman kadınların bekâr kalma endişesinin ortadan kalkması da gerekmektedir. Aksi takdirde ehli kitap kadınlarıyla evlenmek doğru değildir.

KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerim

Beydâvî, Abdullah b. Ömer, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Beyrut, Dâr-u's-Sadr, 2001.

Beğâvî, Muhammed b. Mesûd, *Meâlimu't-Tenzîl*, Beyrut, Dâru'l-Ma'rife, 1987.

Beyhakî, Ahmed b. El-Huseyn, *Abkamu'l-Kur'ân li İmamı'ş-Şâfi*, Beyrut, Dâru'l-İhyâi'l-Ulûm, 1990.

Bursevî, İsmail Hakkı B. Mustafa, *Râhu'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kurân*, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009.

el-Câbir, Ebu Bekir, *Eyseru't-Tefâsîr li-Kelâmi'l-Aliyyi'l-Kebîr*, Mekteberü'l-Ulûmi Ve'l-Hikemi, Medine, 2002.

Cessâs, Ahmed Er-Razî, *Abkamu'l-Kur'ân*, Beyrut, Dâru'l-Fikr, 1993.

el-Cevzî, Abdurrahman B. Ali B.Muhammed, *Zâdu'l-Mesîr*, Beyrut, el-Kütubu'l-İslâmî, 1984.

İbn Arabî, Ebubekir Muhammed B. Abdullah, *Abkamu'l-Kurân*, Beyrut, Dâru'l-Meârife, 1987.

Ebû Hayyân, Muhammed B. Yusuf El-Endülûsî, *Babru'l-Mubît*, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993.

Ebussuûd, Muhammed B. Muhammed, *İrşâdü'l-Akhl's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kur'ân'l-Kerîm*, Beyrut: Dâr İhyau't-Turâsîl- Arabiyye, 1990

Er, Muhammed Emin, Mecmûatu'r-Resâilî'd-Diniyye, İstanbul: Elma Basım Ve İletişim, 2010.

Fîrûzâbâdî, Muhammed B. Yakup, *Mu'cemu'l-Kâmûsü'l-Mubît*, Beyrut, Dâru'l-Ma'rife, 2005.

İbn Abbas, *Sabîfetü Ali b. Ebî Talha an İbni Abbas fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, İstanbul, Eda Neşriyat, 1994.

İbn Aşûr, Muhammed Tahir, Tunus, *et-Tabrîr ve't-Tenvîr ve't-Tenvîr*, ed-Daru't-Tûnisiyye, 1984.

İbn Atıyye, Abdu'l-Hak b. Galib, *el-Muharreru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, Dâr İbni Hazm, Beyrut, 2002.

İbn Ebî Zemenîn, Muammed b. Abdullah, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, el-Faruku'l-Hadîs, Kahire, 2002.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Kahire, Mektebetu Daru't-Turâs, Tarihsiz.

İbn Mâce, Ebû Abdullah, Muhammed Bin Yezîd, Sunen İbni Mâce, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

İbnü'l- Manzûr, Muhammed b. Mûkerrem, *Lisânu'l-Arab*, İran, 1405 H.

Bu sorunlardan en önemli iki tanesi ise ehli kitabın kestiklerinin helal olup olmadığı ve onların kadınları ile evlenilip evlenilemeyeceği meselesidir. Müslümanların onlarla komşuluk ilişkileri, onları bu tür sorunlarla karşı karşıya getirmiştir.

Kur'ân, ehli kitabın kendi dini kurallarına göre kestiklerinin zaruret halinde Müslümanlar tarafından yenilmesine ruhsat vermiştir. Ama kestiklerinin üzerine Allah'ın ismini anmaz veya Allah'tan başkasının adını anarlarsa kestikleri helal değildir ve yenilmez.

Ehli kitap kadınlarıyla evlenme konusunda da şartlı ruhsat verilmiştir. Çünkü evlilikte temel gaye, eşeler arasında huzur ve ülfetin tesis edilmesi ve sağlıklı bir neslin yetiştirilmesidir. Eşler arasında sevgi ve ülfetin tesis edilmesinde ve inançlı bir neslin yetiştirilmesinde inanç birliğinin etkisi büyüktür. Bundan dolayı ehli kitap kadınlarıyla evlenme, bu hususları gerçekleştirip gerçekleştirilememeye durumuna bakılarak bir takım şartlara bağlanmıştır. Eşler arasındaki ülfeti sağlama ve sağlam bir inanca sahip çocuklar yetiştirme şartlarının yanı sıra başka şartların da olması gerekmektedir. Bunları da evlilikten sonra kadının İslam dinine meyletme ihtimalinin olması ve bu evlilikten dolayı Müslüman kadınların bekâr kalma endişesinin ortadan kalkması da gerekmektedir. Aksi takdirde ehli kitap kadınlarıyla evlenmek doğru değildir.

KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerim

Beydâvî, Abdullah b. Ömer, *Envâru't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, Beyrut, Dâr-u's-Sadr, 2001.

Beğâvî, Muhammed b. Mesûd, *Meâlimu't-Tenzîl*, Beyrut, Dâru'l-Ma'rife, 1987.

Beyhakî, Ahmed b. El-Huseyn, *Abkamu'l-Kur'ân li İmamî's-Şafi*, Beyrut, Dâru'l-İhyâi'l-Ulûm, 1990.

Bursevî, İsmail Hakkı B. Mustafa, *Râhu'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kurân*, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009.

el-Câbir, Ebu Bekir, *Eyseru't-Tefâsîr li-Kelâmi'l-Aliyyi'l-Kebîr*, Mektebetü'l-Ulûmi Ve'l-Hikemi, Medine, 2002.

Cessâs, Ahmed Er-Razî, *Abkamü'l-Kur'ân*, Beyrut, Dâru'l-Fikr, 1993.

el-Cevzî, Abdurrahman B. Ali B.Muhammed, *Zâdu'l-Mesîr*, Beyrut, el-Kütubu'l-İslamî, 1984.

İbn Arabî, Ebubekir Muhammed B. Abdullah, *Abkamü'l-Kurân*, Beyrut, Dâru'l-Meârife, 1987.

Ebû Hayyân, Muhammed B. Yusuf El-Endülüsî, *Babru'l-Mubît*, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993.

Ebussuûd, Muhammed B. Muhammed, *İrşâdü'l-Akhl's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kur'ân'l-Kerîm*, Beyrut: Dâr İhyau't-Turâsî'l- Arabiyye, 1990

Er, Muhammed Emin, Mecmûatu'r-Resâilî'd-Diniyye, İstanbul: Elma Basım Ve İletişim, 2010.

Firûzâbâdî, Muhammed B. Yakup, *Mu'cemu'l-Kâmûsü'l-Mubît*, Beyrut, Dâru'l-Ma'rife, 2005.

İbn Abbas, *Sabîfetü Ali b. Ebî Talba an İbni Abbas fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, İstanbul, Eda Neşriyat, 1994.

İbn Aşûr, Muhammed Tahir, Tunus, *et-Tabrîr ve't-Tenvîr ve't-Tenvîr*, ed-Daru't-Tûnisiyye, 1984.

İbn Atıyye, Abdu'l-Hak b. Galib, *el-Muharreru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, Dâr İbni Hazm, Beyrut, 2002.

İbn Ebî Zemenîn, Muammed b. Abdullah, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, el-Faruku'l-Hadîs, Kahire, 2002.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Kahire, Mektebetu Daru't-Turâs, Tarihsiz.

İbn Mâce, Ebû Abdullah, Muhammed Bin Yezîd, Sunen İbni Mâce, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

İbnü'l- Manzûr, Muhammed b. Mükerrerem, *Lisânu'l-Arab*, İran, 1405 H.

el-İsfahânî, Huseyn b. Muhammed er-Rağıp, *el-Mufredât, fî Garîbi'l-Kur'ân*, Kahire, 1961.

Kurtûbî, Muhammed B.Ahmed, *el-Cami' li-Abkâmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1987.

el-Mehdî, Ahmed b. Muhammed, *el-Babru'l-Medîd fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, Beyrut: Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, 2010.

el-Merâğî, Ahmed Mustafa, *Tefsîrü'l-Merâğî*, Dar İhyâu't-Turâs, Beyrut, Tarihsiz.

Mucahid b. Cebr, *Tefsîru Mucahid*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005.

es-Sâyis, Muhammed Ali; Abdullatif es-Subkî; Muhammed İbrahim Kârsûn, *Âyâtü'l-Abkâm*, Beyrut: Dâr İbn Kesîr, 1999.

en-Nâhhâs, Ebu Cafer, *Meâni'l-Kur'ani'l-Kerîm*, Câmia Ummi'l-Kurâ, Mekke, 1988.

en-Nesefî, Abdullah b. Ahmed, *Medâriku't-Tenzîl*, İstanbul, Pamuk Yayınları, Tarihsiz.

er-Razî, Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-Gayb*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2005.

es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Tefsîrü Ayâti'l-Abkâm mine'l-Kur'ân*, İstanbul, Dersaadet, Tarihsiz.

es-Sâvî, Şeyh Ahmed, *Haşiyetu's-Sâvî Alâ Tefsîri'l-Celâleyn*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1998.

es-Sa'lebî, Ebu İshak Ahmed b. Muhammed b. İbrahim, *el-Kesf ve'l-Beyân*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004.

es-Sem'ânî, Mansur b. Muhammed, *Tefsîru's-Sem'ânî*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2010.

es-Suyûtî, Abdurrahman Celâluddîn, *ed-Durru'll-Mensûr fî't-Tefsîri'l-Me'sûr*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1993.

eş-Şa'râvî, Tefsirü'ş-Şa'râvî, *Mecmau'l-Buhûsi'l-İslamiyye*, Kahire, 1991.

eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Fethü'l-Kadîr El-Câmiu Beyne Fen-ni'r-Rivayet ve'd-Dirâyet min İlmi't-Tefâsîr*, Beyrut, Dâru'l-Ma'rife, 2007.

eş-Şirbînî, Muhammed Ahmed, Beyrut: *es-Sirâcü'l-Munîr*, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004.

et-Tabâtabâî, Muhammed Hüseyin, *el-Mîzân Fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Beyrut, Dâr İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 2006.

et-Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kurân*, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005.

et-Tabersî, Hasan b. el-Fadl, *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997.

et-Tantâvî, Cevherî, *el-Cevâbir fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004.

Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Kitabevi, Tarihsiz.

ez-Zemahşerî, Mahmud b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl*, Beyrut. Dâru'l-Ma'rife, 2005.